

Lesmap Don Juan

1 DESCHONECOMPANIE

DESCHONECOMPANIE is opgericht vanuit de drang om op zoek te gaan naar een wereld waar opera en theater elkaar met de nodige dosis humor ontmoeten. Het gezelschap ontstond vanuit *Don Juan*, de eerste samenwerking tussen regisseur Tom Goossens en pianist Wouter Deltour. De voorstelling *Don Juan* vormde niet alleen het afstudeerproject van Tom Goossens als theatermaker aan het KASK, maar werd nadien al snel opgepikt en geselecteerd voor Theater Aan Zee en andere festivals in binnen- en buitenland. Sindsdien zetten Tom en Wouter hun zoektocht verder om opera toegankelijk te maken voor een hedendaags, jong publiek. In 2018 ging hun tweede voorstelling *Così* in première en momenteel werken ze volop aan de creatie van hun derde voorstelling, *Le Nozze*.

DESCHONECOMPANIE speelt *Don Juan*

Don Juan is de eerste productie van DESCHONECOMPANIE. Drie spelers, een klassieke zangeres en een pianist ontleden voor de ogen van het publiek de muziek van Mozarts opera *Don Giovanni* en wisselen ze af met teksten van Molières *Don Juan*.

Don Juan is erin geslaagd om, in vrede met zichzelf, steeds te volgen wat zijn lusten hem ingeven. In plaats van vast te houden aan het idee van ware liefde en eeuwige trouw, wil hij zoveel mogelijk vrouwen veroveren zonder zich aan iemand te binden. Zijn ideeën over een vrije en ongebonden liefde stoten de mensen om hem heen tegen de borst. Toch raken drie vrouwen verstrengeld in Don Juans gesponnen web van leugens en lusten, wanneer hij erin slaagt binnen te dringen in hun leven, in hun bed, op hun huwelijksdag en in hun idee van eeuwige trouw. Don Juans knecht, Leporello, speelt tegelijk dienaar en meester: met tegenzin werkt hij mee aan zijn snode plannen, maar treedt als het moet ook op als onverbiddelijke rechter, die Don Juan confronteert met de gevolgen van zijn daden.

De trailer en foto's van Don Juan vind je op www.deschonecompagnie/producties/donjuan

2 Begrippenlijst

Aria: een aria is een muziekstuk uit een opera dat door één personage gezongen wordt. Het woord 'aria' komt van het Latijnse woord 'aer', wat letterlijk 'lucht' betekent.

Librettist: een librettist is de schrijver van de tekst van een opera. Zo een tekst noemen we een libretto. Het woord 'libretto' komt van het verkleinwoord van het Latijnse 'libro', wat boek betekent. Een libretto betekent dus letterlijk een klein boekje.

Monogamie: het idee dat je een relatie aangaat met één partner, en dus geen open relatie of meerdere partners hebt. Het woord 'monogamie' bestaat uit twee Griekse woorden: 'mono', wat één betekent, en 'gamos', wat huwelijk betekent.

Opera: een opera is een vorm van muziektheater, waarbij een toneelstuk op muziek wordt gezet, en geacteerd en gezongen wordt door klassiek getrainde zangers. Het genre van de opera is ontstaan in Italië rond 1600. Doorheen de geschiedenis zijn er veel verschillende vormen van opera's ontwikkeld: soms met gesproken delen die de gezongen delen afwisselen ('singspiel'), soms van een erg korte duur ('intermezzi'), soms met een serieus onderwerp ('opera seria'), of soms net als een lichte komedie bedoeld ('opera buffa').

Opera buffa: een operagenre dat ontstaan is in Italië en opgebouwd is als een komedie op muziek. Oorspronkelijk was de opera buffa bedoeld als een kort tussenstukje ('intermezzo') dat tijdens de pauze van een serieuze opera opgevoerd werd, maar het genre werd zo populair dat de opera buffa's steeds langer werden. De opera buffa was erg populair in de 17^e en 18^e eeuw.

Satire: een vorm van literatuur waarin er, vaak met humor, kritiek wordt geuit op de maatschappij.

3 De mythe van Don Juan

Don Juan

*Ik word graag verliefd.
Maar heb ik haar eenmaal veroverd,
dan valt er niks meer te zeggen, niks meer te wensen
en dan dommelen wij in.
Tenzij een nieuwe kandidate onze begeerte opwekt.
In mij klopt een hart dat heel de wereld lief kan hebben.*
(Uit *Don Juan* van DESCHONECOMPANIE)

De legende van Don Juan doorkruist al eeuwen onze westerse literatuur. Gebeten door geld, macht en bovenal lust, doet hij er alles aan om zoveel mogelijk vrouwen in zijn bed te krijgen. Hij is een *player* avant la lettre, een *womanizer*, een gewetenloze hartenbreker. In vele verhalen drijven zijn wispelturige lusten hem zelfs tot moord, wanneer hij de vader van een van zijn vriendinnen neersteekt.

Het verhaal over Don Juan duikt voor het eerst op in Spanje rond 1616, wanneer het nieuwste toneelstuk van Tirso de Molina op de planken staat: *De verleider van Sevilla en de stenen genodigde*. Het hoofdpersonage is Don Juan, een jonge edelman die vrouwen opdringerig verleidt door te beloven met hen te zullen trouwen. Een halve eeuw later zou de wereldberoemde Franse toneelschrijver Molière eveneens een toneelstuk over Don Juan opvoeren (onder dezelfde titel als zijn voorganger), wat in Parijs tot een waar schandaal leidde. Het idee dat een hoofdpersonage zo goddeloos en immoreel kon zijn, was een brug te ver voor de Franse katholieke aristocratie: enkel ‘echte’ helden met een zuiver geweten hoorden thuis op de scène. Het stuk werd streng gecensureerd en gelijkde stukjes papier moesten de choquerende tekstdelen bedekken.

Het hevig bekritiseerde meesterwerk van Molière bleef haast een eeuw verborgen, maar zou in de 18e en 19e eeuw talloze beroemde schrijvers en denkers als Lord Byron, E.T.A. Hoffmann en Albert Camus inspireren. In 1787 krijgt Don Juan zijn meest beroemde hoofdrol in de [opera](#) van de componist W.A. Mozart en de schrijver Lorenzo Da Ponte: *Don Giovanni*.

Wie is Don Juan: heeft hij een geweten dat hem tot inkeer leidt, of is hij door en door slecht, en moet hij boeten voor zijn zonden? Auteurs breken zich keer op keer het hoofd over de afloop van het verhaal, waar de ware aard van Don Juan onthuld wordt. In de originele versie van Tirso de Molina is de religieuze boodschap duidelijk: zondenaren branden in de hel. In de opera van Mozart en Da Ponte krijgt Don Juan nog een laatste kans door de genade van de man die hij vermoord heeft (de ‘Commendatore’), maar het immorele personage geeft geen krimp. In de romantische herwerking van de poëet Nikolaus Lenau is Don Juan helemaal geen gewetenloze bruto, maar een man die hopeloos op zoek is naar de ware liefde en uiteindelijk zelfmoord pleegt.

4 De personages en het verhaal

4.1 De personages

Don Juan is een wispelturige jongeman, die erop uit is elke vrouw te versieren en er niet om maalt hen daarna weer te verlaten.

Donna Elvira is een oude liefde van Don Giovanni die door hem verlaten werd en vastberaden is om zijn immorele gedrag te ontmaskeren.

Donna Anna is verloofd met Don Ottavio, maar wordt tegen haar wil in verleid door Don Giovanni.

Leporello is de knecht van Don Giovanni, die door zijn meester ingezet wordt als speelbal om zijn snode plannen uit te voeren.

Zerlina is een boerenmeisje en de bruid van Masetto. Ook zij wordt verleid door Don Giovanni.

Masetto is een boerenjongen en de bruidegom van Zerlina.

Il Commendatore of de commandant, is de vader van Donna Anna en wordt vermoord door Don Giovanni.

4.2 Het verhaal

Akte 1

Don Juan heeft zijn oog laten vallen op Donna Anna en vermomt zich om met haar in bed te kunnen duiken, maar zij blijkt niets te moeten weten van zijn avances en roept om hulp. Haar vader, de commandant, komt tussenbeide en daagt de gemaskerde Don Juan uit voor een duel. Wanneer Donna Anna ontdekt dat de onbekende man haar vader gedood heeft, zint zij op wraak.

Een andere vrouw op wie Don Juan zijn zinnen in het verleden had gezet, maar die hij intussen weer verlaten heeft, is Donna Elvira. Kwaad en gekwetst confronteert Donna Elvira hem met zijn immorele gedrag. Don Juan schuift zijn knecht Leporello naar voren om te kunnen ontsnappen, en Leporello vertelt verveeld aan Donna Elvira dat ze zich er allemaal niet te veel van moet aantrekken. Ze is immers een van de vele honderden, misschien zelfs duizenden, slachtoffers van zijn meester. Donna Elvira kookt over van woede en besluit om Don Juans toekomstige avontuurtjes te dwarsbomen.

Vervolgens komt de wellustige Don Juan het verloofde boerenkoppel Masetto en Zerlina op het spoor. Hij is onmiddellijk geïnteresseerd in Zerlina en probeert dan ook van Masetto af te komen. Hij belooft een feest te organiseren in zijn kasteel.

Donna Anna komt tot het inzicht dat Don Juan haar vader heeft vermoord. Samen met Masetto (die zijn Zerlina uit de klauwen van Don Juan wil redden) en Donna Elvira (die wraak wil nemen) besluit ze om wraak te nemen op Don Juan. De drie vermommen zich en verschijnen samen op het feest. Wanneer ze Zerlina horen schreeuwen, snellen ze haar te hulp. Don Juan probeert de schuld op zijn dienaar Leporello te steken, niemand gelooft hem. De zin op wraak hangt nu echt in de lucht.

Akte 2

Don Juan dwingt Leporello om met hem van kleren te ruilen. Het wordt donker en Donna Elvira nadert. Verkleed als Don Juan smeekt Leporello haar om vergiffenis. Donna Elvira geeft uiteindelijk toe en verzoent zich zonder het te weten met Leporello.

Don Juan, die de kleren draagt van Leporello, krijgt bezoek van Masetto. Deze laatste is natuurlijk woedend dat Don Juan zijn vrouw heeft aangerand en wil het hem betaald zetten. Samen met zijn vrienden is hij op zoek naar de schuldige, maar onverwachts slaat de vermomde Don Juan hem in elkaar.

Het is nacht en Leporello is nog steeds verkleed als Don Juan. Hij moet zich zo snel mogelijk uit de voeten zien te maken, voordat de andere personages op het toneel verschijnen. Wanneer

de anderen, blind van woede, hem aanzien voor Don Juan, kan Leporello nog net op tijd zijn ware identiteit onthullen.

Leporello en Don Juan zien elkaar op het kerkhof bij het graf van Donna Anna's vader. Al spottend nodigt Don Juan het standbeeld van de commandant uit om bij hem te komen eten. Diezelfde avond verschijnt het beeld daadwerkelijk in Don Juans huis en eist het herhaaldelijk dat Don Juan zijn spijt betuigt. Don Juan weigert keer op keer om zijn leven te beteren en sterft.

5 Molière en Mozart

Molière (1622-1673)

Jean-Baptiste Poquelin was een 17e-eeuwse toneelschrijver en acteur, en wordt beschouwd als een van de grootste Franse schrijvers uit de geschiedenis. Poquelin kwam uit een welgesteld gezin en studeerde rechten in Orléans. Zijn passie voor theater zorgde ervoor dat hij in 1643 het theatergezelschap Illustre Théâtre oprichtte en zichzelf de artiestennaam 'Molière' gaf. Het gezelschap waar Molière mee optrad had weinig succes en hij leefde enige tijd in armoede. Dit veranderde toen hij onder de vleugels genomen werd door de zonnekoning Louis XIV. Onder aanmoediging van Lodewijk XIV schreef Molière voor het hof van Versailles talloze voorstellingen, waaronder [satires](#). Enkele van zijn bekendste satires zijn *Dom Juan* en *Le Tartuffe*. Na de vierde voorstelling van zijn nieuwste komedie *Le Malade Imaginaire*, waarin hij de hoofdrol speelde, werd Molière plots onwel. Hij stierf diezelfde avond op 51-jarige leeftijd in Parijs.

Molière verkleed als Caesar in *La Mort de Pompée*, een theaterstuk van tijdgenoot Corneille (1658).

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791)

Portret van Mozart geschilderd door Johann Nepomuk della Croce (1780).

Meer dan honderd jaar na Molière zou Wolfgang Amadeus Mozart geboren worden. De jonge Mozart kreeg muzieklessen van zijn vader en bleek al gauw een waar wonderkind te zijn. Op vijfjarige leeftijd schreef hij zijn eerste compositie en twee jaar later maakte de familie Mozart een grote concertreis door Europa. In 1781 vestigde Mozart zich in Wenen. Hij werd er op handen gedragen omwille van zijn uitzonderlijke talent als muzikant en componist, en een jaar later trouwde hij er (tegen zijn vaders wil in) met de zangeres Constanze Weber. Een van Mozarts grote liefdes was opera. Zo schreef hij in 1786 de **opera buffa** *Le Nozze di Figaro*, gebaseerd op het verbannen toneelstuk van de Franse toneelschrijver Pierre Beaumarchais. De opera werd een groot succes en was meteen ook het begin van een jarenlange samenwerking met de **librettist** Lorenzo Da Ponte. Samen schreven ze nog twee andere opera's die het Weense publiek op z'n kop zette: *Don Giovanni* en *Così fan tutte*. Mozart stierf kort na het succes van zijn laatste opera *Die Zauberflöte* ('De Toverfluit') op 5 december 1791 in Wenen. Hij liet een indrukwekkend oeuvre van 626 werken na.

6 Don Juan door DESCHONECOMPANIE

Met muziek van Mozart, teksten van Molière en een bende jonge mensen gaat DESCHONECOMPANIE op zoek naar een hedendaagse vertelling van een eeuwenoud personage. Een interview met regisseur Tom Goossens.

Wat interesseert jou in het verhaal van Don Juan? Waar gaat Don Juan volgens jou over?

Voor mij gaat Don Juan over allemaal **mensen die een bepaald idee hebben over de liefde**. Alle personages hebben een gebruikelijke, conservatieve visie op liefde en relaties: Zerlina en Masetto staan op het punt te trouwen, Donna Anna is verloofd met Don Ottavio, Leporello en Zerlina hebben een relatie en Donna Elvira is gekwetst omdat Don Juan haar verlaten heeft. Deze mensen streven met andere woorden allemaal eenzelfde idee van liefde na: een **monogame** relatie waarbij twee mensen hun hele leven samen blijven. Zo een idee over de liefde leeft bij ons vandaag de dag nog steeds en zorgt er bijvoorbeeld voor dat programma's als Temptation Island kunnen bestaan, waar die monogame liefde getest wordt.

De enige persoon die niet aan dit traditionele idee van liefde wil vasthouden, is Don Juan. Hij durft onze opvatting over liefde in vraag te stellen, maar gaat hier aan de andere kant ook zo naar leven. De drie vrouwen in zijn leven staan voor mij symbool voor **drie vormen van liefde**: Donna Anna die door Don Juan fysiek verkracht wordt, is het fysieke aspect van de liefde of de lust. Zerlina belichaamt de hoopvolle en naïeve liefde, die hij ook gaat wegkapen. Donna Elvira is een liefde uit het verleden die hem niet kan vergeten, en is de trouwe kant van de liefde. Deze verschillende vormen van liefde – lust, naïviteit en trouw – komen ook voor in een programma als Temptation Island, waar koppels vanuit een naïeve kijk op de liefde proberen om aan elkaar trouw te blijven en om aan de verleiding van een ander te weerstaan.

De ideeën over de liefde worden in de voorstelling op verschillende manieren uitgewerkt. Zo drukken de **kostuums** van de drie vrouwen uit wat voor een soort liefde ze aanhangen. Zerlina draagt een wit kleed, waarmee ze de hoop, de verwachting en het maagdelijke uitdrukt van de naïeve liefde. Donna Anna wordt gespeeld door dezelfde zangeres, maar draagt een zwart kostuum omdat ze rouwig is om haar vader.

Door het originele verhaal op te vatten als twee verschillende kijken op de liefde, geven we in de tekst ook een nieuwe kijk op wie Don Juan eigenlijk is. In plaats van iemand die door en door slecht is, belichaamt Don Juan in deze voorstelling **de vrije, niet-monogame liefde**:

Uit Don Juan van DESCHONECOMPANIE:

Leporello

Mag ik alles vragen?

Don Juan

Ja, alles.

Leporello

Niet kwaad worden he.

De vader vermoorden van de vrouw die ge verkrachtte.

Mag ik daar iets ove...?

Don Juan

Nee daarover niet.

Leporello

zijt gij niet bang nu?

Don Juan

Heb ik hem soms niet goed gedood?

Leporello

Jawel, jawel, jawel. Daar kan hij niet over klagen.

Ik weet dat uw hart de grootste zwerver op de wereld is,

het blijft niet graag lang op dezelfde plek,

houdt weinig rekening met de wil van anderen

maar dat het u zelfs hier toe drijft –

iemands wil ontnemen

en ook nog haar bescherming.

Voor niemand kan ze nu nog vrouw worden

en voor niemand kan ze nog een meisje zijn.

Don Juan

Voor niemand kan ze nu nog vrouw worden?

Zij kan nu vrouw worden voor iedereen.

Gij wilt dat iemand zich bindt aan de eerste de beste

en nooit meer ogen heeft voor een ander.

Gij wilt dat iemand zich begraaft in één enkele liefde,

en al vanaf zijn jongste jaren dood is

voor al die and're die voorbij zijn ogen lopen.

Maar 't voorrecht ons als eerste tegen 't lijf te zijn gelopen,

mag toch niet al die and'ren van hun recht op ons hart beroven.

Wat mij betreft, wanneer ik schoonheid zie, brengt ze mij in verrukking,

En ik zwicht maar al te graag voor het zoete geweld waarmee ze aan ons trekt.

*Ik hou mijn ogen open voor ieders kwaliteiten
en geef aan elk van hen wat de natuur van mij verlangt.*

Volgens Leporello heeft Don Juan er niet alleen voor gezorgd dat Donna Anna geen vader meer heeft, maar heeft hij ook haar kans op één ware liefde ontnomen. In de versie van DESCHONECOMPANIE dient Don Juan hem van replek: door hem is Donna Anna nu niet meer gebonden aan het idee van één relatie met één man; niet haar vriend, noch haar vader. Dankzij hem kan zij nu van het vrije leven genieten.

Leporello

*Nee meneer, ik heb u niks meer te zeggen.
Liefde moet de mensen binden,
maar als dat begrip voor u iets anders is,
dan wordt het moeilijk ons met u te binden,
en dan geraken we in de war.*

Leporello's antwoord op Don Juan laat zien dat hij en de andere personages niet om kunnen met Don Juans idee van de vrije liefde; hierdoor raken ze in de war. Ze begrijpen hem niet. Het idee van vrije liefde maakt hen onveilig en is natuurlijk gevaarlijker dan monogamie, omdat je emotioneel gekwetst kan raken maar bijvoorbeeld ook soa's op kan lopen. **Omdat Don Juan met zijn ideeën over liefde niet binnen de wereld van de andere personages past, moet hij uit die wereld weg.** Het verhaal gaat dus voor mij niet om iemand die slecht is, gestraft wordt en naar de hel gaat, maar om iemand die niet binnen onze traditionele opvattingen past. Daarom wordt de verkrachting van Donna Anna in deze voorstelling ook minder expliciet en minder reëel. In de plaats daarvan willen we verschillende soorten mensen laten zien in verschillende stadia van de liefde.

Wat maakt de productie van DESCHONECOMPANIE zo bijzonder?

Wat volgens mij bijzonder is aan deze voorstelling is dat we op zoek gaan naar een wereld die tussen theater en opera in zit. Enerzijds krijg je een **theaterstuk met invloeden uit de opera**. Opera is voor mij een taal die veraf staat van het echte leven. Dit zie je bijvoorbeeld ook in films: je krijgt altijd een soort poëzie of stijl, een manier van spreken of filmen, die nooit hetzelfde is als hoe iets in het échte leven gaat. Opera is voor mij een extreem doorgedreven poging daarvan; een poging om de vorm van een verhaal zoveel mogelijk vast te leggen. Als regisseur kan je bijvoorbeeld aan een acteur vragen om een bepaalde zin lager of hoger uit te spreken, ergens te zuchten of om een bepaald woord te beklemtonen. Wat interessant is aan opera, is dat al die dingen al vastliggen, omdat alles op muziek staat. Elk woord dat je uitspreekt, zing je op een bepaalde toonhoogte en in een bepaald ritme. Door van de originele

Italiaanse operatekst (het libretto) een nieuwe vertaling in het Nederlands te maken, worden Nederlandstalige acteurs dus gedwongen om hun tekst op een vooraf vastgelegde manier uit te spreken, met vastgelegde accenten. Hierdoor krijg je een soort geforceerde theatertaal die gebaseerd is op de taal van opera.

Anderzijds ga ik ook op zoek naar **een opera met invloeden uit het theater**, waardoor opera toegankelijker en begrijpelijker wordt. Omdat opera zo veraf staat van het echte leven, houdt het weinig rekening met de aanwezigheid van een publiek. Het creëert een heel eigen werkelijkheid die niets te maken heeft met de mensen die naar de voorstelling kijken. Bij een theatervoorstelling maakt het publiek juist deel uit van wat er op het podium gebeurt en communiceren acteurs met hun publiek. Theater is een gebeurtenis. Deze theatertaal proberen we ook toe te passen op opera, door sommige personages niet door zangers, maar door acteurs te laten spelen. Door een actrice een klassieke [aria](#) te laten zingen (Donna Elvira, gespeeld door Carine van Bruggen), krijgt het lied plots iets erg menselijks. We zien iemand die echt geëmotioneerd is, en daarom helemaal niet meer in staat is om perfect te zingen. Zoiets is ondenkbaar binnen een opera, waarbij de kwaliteit van het zingen altijd voorop staat. Een ander voorbeeld is Leporello (gespeeld door Flor Van Severen), die vaak het publiek direct aanspreekt, waardoor hij echt met de mensen in de zaal communiceert. Ook de aria's die door de zangers nog steeds in het Italiaans gezongen worden, worden tegelijkertijd door de acteurs vertaald naar het Nederlands, waardoor we geen boventitels nodig hebben om uit te leggen wat er gebeurt. Een laatste voorbeeld is dat de acteurs zo hun best moeten doen om het verhaal te vertellen, dat ze soms meerdere personages moeten spelen. Hierdoor doorbreken we ook de illusie dat we als publiek naar een personage kijken; we zien in plaats daarvan acteurs die samen proberen om een verhaal te vertellen.

Op welke manier probeer je een oude opera toegankelijk te maken voor een hedendaags publiek?

Door de teksten naar het Nederlands te vertalen, wordt het verhaal natuurlijk toegankelijker, maar krijg je vaak ook meer humor. Humor is volgens mij belangrijk als je contact wil leggen met je publiek, omdat het publiek op dat moment openstaat voor wat je hen geeft. Een lach opent letterlijk een mens, waardoor je er dingen naar binnen kan gooien. Ik denk dat ik tegelijkertijd ook de bedoeling van Mozart probeer te reproduceren. Volgens sommige operaregisseurs moet je daarom de originele kostuums en decors gebruiken, maar ik geloof dat een publiek van vandaag niet hetzelfde kan ervaren als een publiek van toen.

Kostuum van Leporello uit 1829 (gespeeld door Zucoli). BNF

Het gebruiken van die 18^e-eeuwse traditionele kostuums hebben op ons niet meer hetzelfde effect. Daarom zoek ik naar intuïtieve kostuums die passen bij de personages en ergens ook tijdloos zijn. Ik wil dat ze op een duidelijke manier de essentie van de personages uitdrukken: een zwart kledingstuk voor een vrouw die rouwt en een wit kledingstuk voor een vrouw die trouwt. Voor het decor ga ik op zoek naar simpele symbolen, zoals een hart of een plant, waardoor het publiek op een directe, heldere en toegankelijke manier in contact staat met het verhaal dat we vertellen.